

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

4^ο διεθνές επιστημονικό συνέδριο

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΗΜΕΡΑ:

ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ

Αθήνα, 10-11 Νοεμβρίου 2011

**ΧΑΜΗΛΟΥ ΚΥΡΟΥΣ ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ
ΑΠΟΣΥΛΛΟΓΙΚΟΠΟΙΗΣΗ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ
ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΑΠΟ ΤΙΣ ΦΙΛΙΠΠΙΝΕΣ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ**

Δρ. Θεόδωρος Φούσκας¹

Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Περίληψη: Από τη διεθνή βιβλιογραφία διαπιστώνεται ότι λόγω της ποιότητας και του χαρακτήρα της εργασίας των μεταναστών υπάρχουν σοβαρές δυσκολίες στη συλλογική τους οργάνωση. Το κείμενο επικεντρώνεται στις επιπτώσεις της εργασίας και της απασχόλησης στα χαμηλού κύρους επαγγέλματα επάνω στη συλλογική οργάνωση και αντιπροσώπευση των μεταναστών. Η μικρο-κοινωνιολογική ανάλυση εστιάζει στην περίπτωση των μεταναστών από τις Φιλιππίνες στην Αθήνα και ιδιαίτερα στις επιπτώσεις της εσωτερικής (live-in) οικιακής εργασίας στη συμμετοχή τους στον μεταναστευτικό εργασιακό σύλλογο «Ένωση Αλληλεγγύης των Φιλιππινέζων Εργαζομένων στην Ελλάδα, KASAPI-HELLAS» καθώς και στα ελληνικά συνδικάτα. Αυτό που διαφαίνεται από τις εις βάθος συνεντεύξεις είναι ότι οι χώροι θρησκευτικής λατρείας και οι ομαδικές συναντήσεις σε κατοικίες αντικαθιστούν τις όποιες προσπάθειες συλλογικής οργάνωσης και οργανωμένης διεκδίκησης. Η πλειονότητα των Φιλιππινέζων φαίνεται να μην αποκτά ιδιότητα μέλους στον εργασιακό σύλλογό τους και να μην διεκδικεί τα εργασιακά δικαιώματά της. Αντιθέτως, οι μετανάστες αναπτύσσουν ατομικιστικές συμπεριφορές, στηρίζονται σε άτυπα δευτερογενή δίκτυα για αναζήτηση αλληλεγγύης ενώ υιοθετούν εναλλακτικές λύσεις επιβίωσης και προστασίας.

---

¹ Δρ. Θεόδωρος Φούσκας, Κοινωνιολόγος, Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών. E-mail: theofsk@yahoo.gr

1. Εισαγωγή: Το Πρόβλημα

Το φαινόμενο της μετανάστευσης αποτέλεσε και συνεχίζει να αποτελεί ένα από τα πλέον σοβαρά θέματα που προβληματίζουν τις σύγχρονες κοινωνίες. Ένα από τα βασικότερα προβλήματα είναι αυτό της συλλογικής οργάνωσης των μεταναστευτικών πληθυσμών στις χώρες υποδοχής· λόγω του ότι στο μεγαλύτερο μέρος τους εντοπίζονται σε χαμηλού κύρους επαγγέλματα. Διαπιστώνεται πως λόγω της ποιότητας και του χαρακτήρα της εργασίας των μεταναστών υπάρχουν σοβαρές δυσκολίες στην οργάνωση σε επίπεδο εργασίας και εργασιακής αντιπροσώπευσης (Φούσκας, 2010, 2011). Σήμερα παρατηρείται η δημιουργία ενός εργατικού δυναμικού το οποίο είναι εκτεθειμένο σε κάθε μορφή εκμετάλλευσης, στην ευέλικτη εργασία και στην προσωρινή οργάνωση της ζωής, απασχολούμενο σε χαμηλού κύρους εργασίες² (χειρωνακτικές εργασίες, κατασκευές, καλλιέργειες βιοτεχνίες, οικιακή εργασία, καθαρισμός, φροντίδα, πλανόδιο εμπόριο, βιομηχανία του sex κ.ά.) που χαρακτηρίζονται από την αποσυλλογικοποίηση (Φούσκας, 2010, 2011).

Οι μετανάστες αντιμετωπίζουν τα προβλήματα της αποξένωσης, του αποκλεισμού, των διακρίσεων και της ανισότητας σε όλα τα επίπεδα της κοινωνίας υποδοχής³, εργασία, στέγαση, υγεία και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, εκπαίδευση, πολιτική, εργασιακά και νομικά δικαιώματά τους, της ελεύθερης μετακίνησής και της αναγνώρισης της ιδιότητάς τους (σε περιπτώσεις προσφύγων) ακόμα και για ανθρωπιστικούς λόγους. Οι μετανάστες απασχολούνται δίχως κοινωνικά (Φούσκας και Οικονόμου, 2011) και εργασιακά (Φούσκας, 2010, 2011) δικαιώματα όντας αποκομμένοι τόσο από το αντικείμενο της εργασίας τους όσο και από συλλογικότητες και σχέσεις με συμπατριώτες τους στο χώρο εργασίας. Ταυτόχρονα, εμφανίζονται νέες μορφές εργασίας που προϋποθέτουν την προσαρμοστικότητα του εργαζόμενου στις εξατομικευμένες απαιτήσεις της αγοράς εργασίας και των εργοδοτών (Βασιλικού, 2007, Lazaresu, 2011, Ξυπολυτάς, 2011, Phizacklea, 1983, Ψημμένος, 2006, 2008, 2009).

---

² Βλ. Baldwin-Edwards and Arango, 1999, Bromley and Gerry, 1979, Mingione, 1988, Sassen, 1996.

³ Βλ. Βενιέρης, 2009, Κασιμάτη, 1992, Μπάγκαβος και Παπαδοπούλου, 2006, Οικονόμου και Φερόνας, 2006, Πετμεζίδου και Παπαθεοδώρου, 2004, Ρομπόλης, 2007, Σακελλαρόπουλος, 2006, Σκαμνάκης, 2009, Spyridakis, 2006, Ψημμένος και Σκαμνάκης, 2008.

Μολονότι η πλειοψηφία των ερευνών από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 μέχρι σήμερα αναφέρεται στην ύπαρξη μεταναστευτικών συλλόγων ή «κοινοτήτων» καθώς και στις επιπτώσεις των ευέλικτων μορφών απασχόλησης στη διάρρηξη αυτών των συλλογικοτήτων, δεν υπάρχουν μελέτες που μπόρεσαν να αναδείξουν με σαφήνεια την ύπαρξη συγκεκριμένων διαμορφωμένων μορφών συλλογικής οργάνωσης των μεταναστών εργατών και τη συμμετοχή τους σε εργασιακούς συλλόγους (Φούσκας, 2010, 2011). Δηλαδή, ποιες είναι αυτές οι συλλογικότητες (Moya, 2005, Rex, Joly and Wilpert, 1979), πως διαμορφώνονται και ποιο είναι το ενοποιητικό στοιχείο τους (Φούσκας, 2010, 2011).

Η διεθνής βιβλιογραφία⁴ έχει αναφερθεί εκτενώς στους μετανάστες από τις Φιλιππίνες. Το κείμενο έχοντας ως αφετηρία ιστορίες ζωής, αποτέλεσμα ποιοτικής έρευνας⁵ (Φούσκας, 2010, 2011), προσεγγίζει με μικρο-κοινωνιολογικές μεθόδους τις επιπτώσεις απασχόλησης των Φιλιππινέζων (N=16, μη-στατιστικό δείγμα) σε χαμηλού κύρους εργασίες στην εργασιακή οργάνωση, συμμετοχή και εκπροσώπησή τους από τον εργασιακό σύλλογό τους «Ένωση Αλληλεγγύης των Φιλιππινέζων Εργαζομένων στην Ελλάδα, KASAPI-HELLAS» στην Αθήνα και στα ελληνικά συνδικάτα.

2. Χαμηλού κύρους εργασία και αποσυλλογικοποίηση

Η πλειοψηφία των συνεντευξιαζόμενων γυναικών από τις Φιλιππίνες ήρθαν στην Αθήνα στην ηλικία των 16-35 ετών για να εργαστούν ως οικιακές βοηθοί με

---

⁴ Βλ. Allen, 1977, Anderson and Phizacklea, 1997, Cañete, 2001, Chell, 1997, Cock 1980, Cohen, 1987, Ehrenreich and Hochschild, 2004, Hondagneu-Sotelo, 2007, Kofman et al., 2000, Lan, 2003, Lazaridis, 2000, Parreñas, 2000, Parreñas, 2001a, 2001b, Pido, 1986, Tacoli, 1999, Τοπάλη, 2004, 2008, Παπαταξιάρχης, Τοπάλη και Αθανασοπούλου, 2008.

⁵ Η συγκεκριμένη μελέτη περίπτωσης προέρχεται από μια μεγαλύτερη μικρο-κοινωνιολογική έρευνα (Φούσκας, 2010, 2011) στην οποία εξετάζονται οι επιπτώσεις της απασχόλησης των Αιγυπτίων, Αλβανών, Μπανγκλαντεσιανών, Παλαιστινίων, Φιλιππινέζων (και Νιγηριανών) (N=104, μη στατιστικό δείγμα) σε χαμηλού κύρους εργασίες στην εργασιακή οργάνωση, συμμετοχή και εκπροσώπησή τους από τους εργασιακούς συλλόγους της εθνικότητάς τους, «Ένωση Αιγυπτίων Εργαζομένων στην Ελλάδα, EL RAPTA» (EAEE, EL RAPTA), «Εργατικός Σύλλογος Αλβανών Μεταναστών στην Ελλάδα» (ΕΣΑΜΕ), «Ένωση Εργαζομένων Μεταναστών Μπανγκλαντές Ελλάδος» (ΕΕΜΜΕ), «Ένωση Παλαιστινίων Εργαζομένων στην Ελλάδα» (ΕΠΕΕ) και «Ένωση Αλληλεγγύης των Φιλιππινέζων Εργαζομένων στην Ελλάδα, KASAPI-HELLAS» (ΕΑΦΕΕ, KASAPI-HELLAS), στην Αθήνα και στα ελληνικά συνδικάτα.

απευθείας πρόσληψη (direct hire), ως δεσμευμένες (contracted workers) εσωτερικές οικιακές εργάτριες σε νοικοκυριά Ελλήνων εργοδοτών (βλ. Πίνακα 1). Ήταν αναγκασμένες να αντιμετωπίσουν μια άλλη ζωή (Φούσκας, 2010, 2011). Τα συναισθήματα των νέων τότε γυναικών που έρχονταν στην Ελλάδα και έπρεπε να εργαστούν ως οικιακές εργάτριες (ή ως «κοπέλα» όπως αυτοχαρακτηρίζονται) ήταν ανάμεικτα. Ήταν πολύ δύσκολο κάτι τέτοιο καθώς δεν ήταν εύκολη εργασία για εκείνες, ιδιαίτερα όταν είχαν σπουδάσει ή εξειδικευτεί σε κάποιον τομέα και για χρόνια εργάζονταν για να πληρώνουν τις σπουδές τους· όταν έρχονταν στην Ελλάδα θα εργάζονταν και θα καθάριζαν αδιάκοπα (Φούσκας, 2010, 2011). Είναι αρκετά επίπονο για τις ίδιες, τόσο σωματικά από την καταπόνηση της καθημερινής ρουτίνας της εργασίας, όσο και συναισθηματικά καθώς νιώθουν άσχημα κατά την εκτέλεσή της. Εντούτοις, επαναλάμβαναν ότι δεν είχαν καμία άλλη επιλογή, καθώς έπρεπε να συντηρήσουν τους εαυτούς τους και τις οικογένειες τους στην πατρίδα. Η κατάσταση επιβαρύνεται σοβαρά από την αυταρχική, απαιτητική και άσχημη συμπεριφορά των εργοδοτών απέναντί τους, με φωνές, χειρονομίες και σωματική, ή λεκτική βία, ή και τα δύο, καθώς και με την παρακράτηση των εγγράφων τους (Φούσκας, 2010, 2011).

Πίνακας 1: Δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά μεταναστών από τις Φιλιππίνες
Δημογραφικά και Κοινωνικά Χαρακτηριστικά Μεταναστών από τις Φιλιππίνες

(16 συνεντεύξεις εις βάθος)	
Ηλικία	< 42 > (Μ.Ο.)
Εκπαίδευση	Δευτεροβάθμια < Ανώτερη > Ανώτατη
Οικογενειακή Κατάσταση	Έγγαμες < μονογενεϊκές οικογένειες > μόνες
Επαγγελματική Κατάσταση	Πλήρης και μερική απασχόληση
Λόγος μετανάστευσης	Αναζήτηση εργασίας
Νομική Κατάσταση (αρχική)	Συμβόλαιο εργασίας άμεσης πρόσληψης
Κατοικία	Μόνοι < Με άλλα άτομα > Εσωτερικές
Τύπος εργασίας	Οικιακές βοηθοί/ Φροντίδα (γυναίκες)/ Κηπουροί (άνδρες)/ Εστιατόρια
Τύπος απασχόλησης	Ένα/ δύο νοικοκυριά/ά εργοδοτών/ Πολυεργοδοτική
Ώρες	12 (Μ.Ο.)
Ημέρες	6 (Μ.Ο.)
Εισόδημα	500-750€ (Μ.Ο.)
Τύπος ασφάλισης	ΙΚΑ < Όχι σταθερά ένσημα < αυτασφάλιση
Χρονική διάρκεια παραμονής στην Ελλάδα	> 5 έτη
Νομική κατάσταση (τωρινή)	Έγγραφα διαμονής < ασταθής νομική κατάσταση
Εργασιακός Σύλλογος	«Ένωση Αλληλεγγύης των Φιλιππινέζων Εργαζομένων στην Ελλάδα, Kasapi-Hellas»

Φούσκας, 2010, 2011

Οι μετανάστριες μένουν τον περισσότερο καιρό μένουν μέσα στο σπίτι του εργοδότη. Βγαίνουν έξω από τις κατοικίες που εργάζονταν ως εσωτερικές (live-in) οικιακές εργάτριες για λίγες ώρες, όταν έχουν ρεπό (day-off) συνήθως από το Σάββατο το απόγευμα έως την Κυριακή, ώστε να είναι με φίλες τους, μένουν σε ένα διαμέρισμα (boarding house) που ενοικιάζουν μαζί με άλλες 6 έως 11 ή ακόμα και περισσότερες καμιά φορά, συμπατριώτισσές τους στο Κουκάκι, στους Αμπελοκήπους, ή στην πλατεία Αμερικής και αλλού· επιστρέφουν πίσω το βράδυ της Κυριακής για να κοιμηθούν στο σπίτι του εργοδότη τους ή τη Δευτέρα πολύ νωρίς το πρωί (Φούσκας, 2010, 2011).

Γενικά, ως προς τις ημέρες εργασίας τους είναι έξι, Δευτέρα με Παρασκευή, και ρεπό Σάββατο απόγευμα με Κυριακή. Οι ώρες εργασίας δεν είναι συγκεκριμένες ήταν συνήθως από 8 έως 15-16 ανά ημέρα (κάποιες φορές και περισσότερες)· από τις 06.00-7.00 συνήθως το πρωί, ένα διάλλειμα στις 15.00 το μεσημέρι έως τις 16.00-17.00 το απόγευμα και συνέχεια ως τις 00.00 ή 01.00 το βράδυ. Τα χρήματα που λαμβάνουν οι γυναίκες από τις Φιλιππίνες κυμαίνονται από 400 έως 1.200 ευρώ το μήνα· αλλά συνήθως οι αποδοχές είναι μεταξύ 500 με 750 ευρώ το μήνα. Ως προς την ασφάλισή τους οι περισσότερες έχουν αυτασφαλιστεί στο ΙΚΑ και σε ορισμένες φορές από τον εργοδότη τους, ενώ διαθέτουν, όπως ανέφεραν, άδεια διαμονής με ανανέωση ανά 2 έτη. Πρέπει να σημειωθεί ότι μέχρι τις διαδικασίες νομιμοποίησης του 1998 ή του 2001 υπήρχαν πολλές μετανάστριες από τις Φιλιππίνες δίχως έγγραφα παραμονής, λ.χ. από το 1990 έως το 1998, από τότε που ήρθαν στη χώρα. Επιδόματα εορτών πολλές φορές οι εργοδότες δεν τους τα χορηγούν και μερικοί δεν τους παρέχουν ούτε καν ασφάλιση (Φούσκας, 2010, 2011).

Από την ώρα που έρθει στην Ελλάδα ως δεσμευμένη οικιακή εργάτρια, η μετανάστρια παραμένει στο εργοδότη της από 1 έως 3 χρόνια. Εργάζεται σε διάφορες περιοχές όπως η Γλυφάδα, το Κολωνάκι, η Κηφισιά, η Εκάλη, η Πολιτεία και αλλού. Πολλές φορές πρέπει να ακολουθά και τους εργοδότες της στις διακοπές τους στα εξοχικά τους ή και σε νησιά (Φούσκας, 2010, 2011). Τα καθήκοντά τους μπορούν να κατηγοριοποιηθούν ως εξής:

Πρώτον, η φροντίδα ηλικιωμένων, όπως η μητέρα ή ο πατέρας του εργοδότη ή της εργοδότριας (Φούσκας, 2010, 2011). Πρέπει να σημειωθεί ότι πολλές φορές καθάριζαν το σπίτι των εργοδοτών τους και μετά πήγαιναν και στο σπίτι των γονέων

τους, κάποιες φορές σε άλλη περιοχή, είτε για να το καθαρίσουν επίσης, είτε για φροντίσουν αυτούς, είτε να τους κρατήσουν συντροφιά και ύστερα επέστρεφαν στο σπίτι των εργοδοτών τους. Τα κύρια καθήκοντα θα περιελάμβαναν τον καθαρισμό του σπιτιού (έπιπλα, πατώματα, δωμάτια, ηλεκτρική σκούπα, πλύσιμο, μαγείρεμα σιδέρωμα και παράθυρα) και παράλληλα τη φροντίδα ηλικιωμένου ατόμου. Δεύτερον, καθαρισμός της οικίας των εργοδοτών, τρίτον, καθαρισμός σπιτιού και φροντίδα παιδιών, και τέταρτον, εξωτερική οικιακή εργασία (*live-out*) (Φούσκας, 2010, 2011). Οι αρμοδιότητές τους ως εξωτερικές οικιακές εργάτριες περιορίζονται στον καθαρισμό και το σιδέρωμα, για 5 ώρες σε 3 ή 4 εργοδότες λαμβάνοντας από 150 έως 400 ευρώ. Σε αυτή την περίπτωση αντισταθμίζονται. Πρέπει επιπλέον να σημειωθεί ότι οι συνεντευξιαζόμενες που εργάζονταν ως εξωτερικές οικιακές εργάτριες και επομένως δεν είχαν κάποια δέσμευση σε εργοδότες καθώς τους επέλεγαν οι ίδιες, θεωρούσαν ότι είχαν επιτύχει μια καλύτερη κατάσταση ή ήταν τυχερές και ένιωθαν ανακουφισμένες σε σχέση με τις συμπατριώτισσές τους που ήταν εσωτερικές (Φούσκας, 2010, 2011).

Σε αρκετές περιπτώσεις που η γυναίκα η οποία καθάριζε μια οικία, είχε αρραβωνιαστικό ή ήταν παντρεμένη, συχνά απασχολείτο και ο σύντροφος της στον ίδιο εργοδότη ως κηπουρός ως επί το πλείστον και κάποιες φορές φρόντιζε μερεμέτια ή έπλενε τα αυτοκίνητα του εργοδότη, εκτελούσε χρέη οδηγού, ή βοηθούσε στον καθαρισμό της οικίας τη σύντροφό του (Φούσκας, 2010, 2011).

Η θρησκεία είναι εξαιρετικά σημαντική για τις μετανάστριες από τις Φιλιππίνες που εργάζονται ως οικιακές βοηθοί. Για την πλειοψηφία, η παρακολούθηση της λειτουργίας την Κυριακή στην εκκλησία είναι επιτακτική. Στην πλειονότητά τους, οι συνεντευξιαζόμενες τόνιζαν την βαρύτητα της θρησκευτικής προσευχής και πίστης, της ανάγνωσης της Βίβλου ή του λόγου του Θεού ή ακόμα και την συμμετοχή και την ιδιότητα μέλους τους σε θρησκευτικούς συλλόγους όπως ο «Couples for Christ» ή η «COMFI», καθιστώντας κάτι τέτοιο πιο σπουδαίο από τη συμμετοχή τους σε μια ένωση εργαζομένων, όπως η ΕΑΦΕΕ, ΚΑΣΑΠΙ-HELLAS, ή σε συνδικάτο αντίστοιχο του επαγγέλματος τους (Φούσκας, 2010, 2011). Παρατηρήθηκε ότι πολλές στρέφονταν στην προσευχή και στην πίστη για να βρουν κουράγιο, καθώς και στην εναπόθεση τόσο των ελπίδων τους για το μέλλον, όσο και την ερμηνεία της τωρινής τους κατάστασης, δηλαδή ότι εργάζονται ως οικιακές βοηθοί (Φούσκας, 2010, 2011).

3. Αιτιολόγηση των Φιλιπινέζων για τη συμμετοχή τους στην «Ένωση Αλληλεγγύης των Φιλιπινέζων Εργαζομένων στην Ελλάδα, KASAPI-HELLAS»

Η «Ένωση Αλληλεγγύης των Φιλιπινέζων Εργαζομένων στην Ελλάδα, KASAPI-HELLAS» ιδρύθηκε 1988 βάσει καταστατικού (Φούσκας, 2010, 2011). Είναι ένας αυτό-βοηθούμενος σύλλογος βοήθειας, που προσφέρει υποστήριξη, κοινωνική και συναισθηματική στους μετανάστες και τις μετανάστριες από τις Φιλιπίνες. Ο κύριος λόγος σύστασης της ΕΑΦΕΕ, KASAPI-HELLAS είναι το να βοηθηθούν και να υποστηριχθούν, οι μετανάστες και οι μετανάστριες από τις Φιλιπίνες, που χρειάζονται βοήθεια για να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα της καθημερινότητας (Φούσκας, 2010, 2011). Η ΕΑΦΕΕ, KASAPI-HELLAS δεν εκπροσωπεί συγκεκριμένο επάγγελμα, όπως για παράδειγμα τις οικιακές εργάτριες, αλλά γενικά τους εργαζομένους μετανάστες από τις Φιλιπίνες σε κάθε είδους επάγγελμα. Η οικογένεια των μεταναστών από τις Φιλιπίνες υποστηρίζεται από την ΕΑΦΕΕ, KASAPI-HELLAS, μέσω του «Munting Nayon-Cultural School» που λειτουργεί ως δημοτικό σχολείο, νηπιαγωγείο και χώρος προπαρασκευαστικής μελέτης, βασισμένο στο ωράριο των εργαζόμενων γονέων τους (Φούσκας, 2010, 2011).

Οι εκπρόσωποι της πιστεύουν ότι η ΕΑΦΕΕ, KASAPI-HELLAS συμβάλλει στη βελτίωση της εργασίας και των εργασιακών δικαιωμάτων μελών της. Ο Jose (εκπρόσωπος ΕΑΦΕΕ, KASAPI-HELLAS) ερμηνεύει ότι οι γυναίκες από τις Φιλιπίνες απασχολούνται αποκλειστικά στην οικιακή εργασία διότι η ζήτηση των εργοδοτών και της κοινωνίας είναι τέτοια (Φούσκας, 2010, 2011). Ο εκπρόσωπος της ΕΑΦΕΕ, KASAPI-HELLAS ανέφερε ότι οι εργοδότες εκμεταλλεύονται τη νομική κατάσταση των εργαζομένων ώστε να μην τους παρέχουν εργασιακά δικαιώματα. Τότε μέσω της ΕΑΦΕΕ, KASAPI-HELLAS γίνεται καταγγελία και μεταφέρεται η υπόθεση στο δικαστήριο. Η ΕΑΦΕΕ, KASAPI-HELLAS συνεργάζεται με Έλληνες δικηγόρους, με μη-κυβερνητικές οργανώσεις (ΜΚΟ), με πολιτικά κόμματα, με συγκεκριμένες ενώσεις εργαζομένων και με άλλους οργανισμούς για την υπεράσπιση των κοινωνικών και πολιτικών δικαιωμάτων. Οι τρόποι που βοηθούν είναι: *Πρώτον*, να βρουν εργασία στη μετανάστρια ή στο μετανάστη από τις Φιλιπίνες, είτε ως

οικιακή εργάτρια, είτε ως κηπουρό αντίστοιχα. Δεύτερον, όταν κάποιο άτομο από τις Φιλιππίνες αντιμετωπίζει κάποιο πρόβλημα στην εργασία του τηλεφωνούν στον εργοδότη και ζητούν διευκρινήσεις (Φούσκας, 2010, 2011).

Τα άτομα που απέκτησαν ιδιότητα μέλους στην ΕΑΦΕΕ, ΚΑΣΑΠΙ-HELLAS θέλησαν να αποκτήσουν ιδιότητα μέλους στον σύλλογο επειδή ήθελαν να είναι μέρη του συνόλου· ήθελαν να ανήκουν κάπου και για να βοηθηθούν καθώς γνώριζαν ότι είναι μια οργάνωση στην οποία μπορούν να βασιστούν για τα προβλήματά τους. Τα δυο κύρια θέματα που τους απασχολούσαν ώστε να αποκτήσουν την ιδιότητα μέλους ήταν: πρώτον, εκκρεμότητες σχετικά με τη νομική τους κατάσταση και δεύτερον, προβλήματα που προέκυπταν με τους εργοδότες τους. Μέσω του συλλόγου τους ενημερώνονταν άμεσα και τις εξελίξεις, τις νομοθετικές ρυθμίσεις και τα εργασιακά δικαιώματά τους. Πιστεύουν δηλαδή ότι η ΕΑΦΕΕ, ΚΑΣΑΠΙ-HELLAS είναι μια μορφή αντιπροσώπευσης για τον εργαζόμενο ή την εργαζομένη από τις Φιλιππίνες στη χώρα, με σκοπό τη βελτίωση της ζωής τους. Επιπλέον, εάν προκύψει κάποιο πρόβλημα στην εργασία κάποιου συμπατριώτη τους, κρίνουν ότι η ΕΑΦΕΕ, ΚΑΣΑΠΙ-HELLAS θα τον ενισχύσει και θα τον εκπροσωπήσει, τόσο μέσω του εκπροσώπου, όσο και μέσω νομικής υποστήριξης ή συμβουλής (Φούσκας, 2010, 2011).

Από τις συνεντεύξεις διαφαίνεται ότι τα άτομα που δεν απέκτησαν την ιδιότητα μέλους στην ΕΑΦΕΕ, ΚΑΣΑΠΙ-HELLAS πιστεύουν ότι δεν μπορεί να τους εκπροσωπήσει ως προς τα εργασιακά τους δικαιώματά. Προτιμούσαν και θεωρούσαν σημαντικότερο να συμμετάσχουν σε μια θρησκευτική Καθολική οργάνωση. Εκεί κάποιες φορές συζητούν τα θέματα που αφορούν την εργασία τους και τα εργασιακά τους δικαιώματα. Για παράδειγμα, αφού διαβάζουν την Βίβλο μπορεί κανείς να ρωτήσει κάτι για ένα πρόβλημα που τον/την απασχολεί. Η πλειοψηφία των γυναικών ανέφερε ότι η ενασχόλησή της με την εκκλησία και τη θρησκευτική οργάνωση που συμμετέχουν μονοπωλούν το ενδιαφέρον της. Υπήρξαν συνεντευξιαζόμενες που είχαν ενασχοληθεί με την ΕΑΦΕΕ, ΚΑΣΑΠΙ-HELLAS στο παρελθόν, αλλά δεν θεωρούσαν πλέον τους εαυτούς τους μέλη καθώς είχαν αποστασιοποιηθεί για τους παραπάνω λόγους. Η Tess (ετών 54) περιγράφει:

(...) [Ήμουν στην KASAPI παλιά] πριν που δεν είχαμε χαρτιά, και ήταν επικίνδυνο για εμάς για να μας διώξουν. Για προστασία. [Δεν ζήτησα κάτι συγκεκριμένο για 'μένα] γιατί δεν μπορούν να κάνουν κάτι χωρίς να έχεις χαρτιά. Παλιά μπορούσαν να βοηθήσουν, αλλά τώρα μπορούμε να τα κανονίσουμε μόνες μας με τους εργοδότες μας. [Βοηθούν και μη-μέλη]. Δεν είναι σημαντικό [να είναι μέλος κανείς στην KASAPI]. Δεν είχαμε [και] χρόνο. [Η COMFI είναι πιο σημαντική], γιατί είναι ο Θεός, τον υπηρετούμε. Και ο Θεός μας βοηθά πολύ στις δύσκολες ως και στιγμές μας, ο Θεός μας βοηθά. [Η COMFI δεν μπορεί να κάνει για τα δικαιώματά μας], αλλά ο Θεός μπορεί να κάνει κάτι για τα δικαιώματά μας (...) (Φούσκας, 2010, σελ. 724, 2011).

Είναι εξαιρετικά σημαντικό να σημειωθεί ότι η πλειοψηφία των μη-μελών της ΕΑΦΕΕ, KASAPI-HELLAS δεν θα διεκδικούσε τα εργασιακά της δικαιώματα από έναν εργοδότη που δεν της τα παρείχε και θα αναζητούσαν εργασία αλλού. Κάποιες συνεντευξιαζόμενες, ανέφεραν ότι αυτασφαλίζονται και φροντίζουν μόνες τους για τα έγγραφα τους και για αυτό δεν τους χρειάζεται σε τίποτα η ΕΑΦΕΕ, KASAPI-HELLAS· όταν αυτά λήγουν δεν μπορεί να συμβάλλει σε κάτι ούτε η ΕΑΦΕΕ, KASAPI-HELLAS, εάν δεν το κάνουν οι ίδιες (Φούσκας, 2010, 2011).

Σχετικά με τη συμμετοχή τους στα ελληνικά συνδικάτα, η συντριπτική πλειοψηφία των μεταναστών και των μεταναστριών από τις Φιλιππίνες ανέφεραν ότι εάν είχαν να επιλέξουν μεταξύ του ελληνικού συνδικάτου του επαγγέλματός των «Ελληνίδων Καθαριστριών και Οικιακών Βοηθών» και της ΕΑΦΕΕ, KASAPI-HELLAS, δεν θα επέλεγαν κανένα. Από ορισμένες συνεντευξιαζόμενες υπάρχει η πεποίθηση ότι οι εκπρόσωποι των συνδικάτων θα αδιαφορούσαν ή θα τους φέρονταν μεροληπτικά (Φούσκας, 2010, 2011).

4. Επίλογος

Οι βαθμοί συλλογικής αλληλεγγύης και συνεργασίας που επικρατούν μεταξύ των Φιλιππινέζων είναι πολύ χαμηλοί, ενώ βιώνουν τα κύρια εμπόδια την εκμετάλλευση, τη μηδενική κοινωνική κινητικότητα όντας εγκλωβισμένοι σε αδιέξοδα επαγγέλματα,

τη μη δυνατότητα νέων εισοδηματικών ευκαιριών και την αδυναμία άρθρωσης των εργασιακών τους διεκδικήσεων. Αστάθεια στο εισόδημα και στην απασχόληση είναι τα κύρια χαρακτηριστικά που οι Φιλιπινέζοι βιώνουν καθιστώντας τους περιστασιακούς εργαζόμενους μέσα στο εργατικό δυναμικό (Φούσκας, 2010, 2011).

Αποτελεί σημαντική διαπίστωση της έρευνας (Φούσκας, 2010, 2011) ότι ο «εργασιακός» σύλλογος ΕΑΦΕΕ, KASAPI-HELLAS, ενώ δημιουργήθηκε για να αντιμετωπίσει συγκεκριμένα προβλήματα σε θέματα εργασίας, τελικά αδυνατεί να επιτελέσει αυτόν τον ρόλο. Οι εκπρόσωποι του συλλόγου παρουσιάζουν ένα βαθμό προσαρμογής και κατανόησης του ελληνικού συστήματος εργασίας που ανταποκρίνεται περισσότερο στις επίσημες συλλογικές και οργανωμένες ομάδες πίεσης και όχι στα μεμονωμένα άτομα. Έτσι στο πλαίσιο του συλλόγου αναπτύσσονται πελατειακές σχέσεις μεταξύ εκπροσώπων και μελών του συλλόγου. Ο σύλλογος δεν έχει επαρκή αριθμό μελών, ενώ από τις συνεντεύξεις παρατηρήθηκε επίσης η ώθηση των μελών του «εργασιακού» συλλόγου ΕΑΦΕΕ, KASAPI-HELLAS προς συγκεκριμένα επαγγέλματα (Φούσκας, 2010, 2011).

Η δυσκολία της ανανέωσης των εγκρίσεων της εργασίας ή διαμονής, ο φόβος της απέλασης για τα ανεπίσημα άτομα και οι οικονομικές δυσκολίες από την πλήρη και σταθερή έλλειψη απασχόλησης οδηγούν τους Φιλιπινέζους άμεσα σε καταστάσεις περιθωριοποίησης, που μειώνουν ταυτόχρονα την εμπιστοσύνη στην ΕΑΦΕΕ, KASAPI-HELLAS. Το καθεστώς εργασίας τους χαρακτηρίζεται από απουσία μόνιμης απασχόλησης, περιορισμό σε χαμηλού κύρους επαγγέλματα, εξαντλητικά ωράρια, ιδιαίτερα χαμηλά ημερομίσθια, περιστασιακή απασχόληση, με συχνές εναλλαγές εργοδοτών, εργασία δίχως ασφάλιση, αδυναμία εργασίας με συμπατριώτες και μη-δυνατότητα συνδικαλιστικής εκπροσώπησης (Φούσκας, 2010, 2011). Ταυτόχρονα, δημιουργούνται και υποκειμενικές δυσκολίες. Αναπτύσσονται μεταξύ των Φιλιπινέζων ατομικές πρακτικές, ατομικιστικές αντιλήψεις και συμπεριφορές για την συλλογική οργάνωση, για παράδειγμα η έμφαση στη θρησκεία, η αναζήτηση συμβουλής και βοήθειας εκτός συλλόγων και η στήριξη σε άτυπα δίκτυα συγγενικών ή φιλικών τους επαφών για την αναζήτηση αλληλεγγύης αναμεταξύ τους και για την επιβίωσή τους (Φούσκας, 2010, 2011). Οι Φιλιπινέζοι εργαζόμενοι ωθούνται, σε εναλλακτικούς τρόπους διασφάλισης της επιβίωσής τους στην ελληνική κοινωνία, στη διαμόρφωση τακτικών, στο τι να λένε, να αποφεύγουν και να διεκδικούν ή όχι, με ατομικές επιλογές διεκπεραίωσης και ρύθμισης των

εργασιακών δικαιωμάτων και των προβλημάτων τους μακριά από συλλογικότητες υιοθετώντας νοοτροπίες μη-διεκδίκησης και συχνής παραίτησης από αυτά. Συνεπώς, η συντριπτική πλειονότητα των Φιλιππινέζων φαίνεται να μην αποκτά ιδιότητα μέλους στους «εργασιακούς» συλλόγους μεταναστών (Φούσκας, 2010, 2011).

5. Βιβλιογραφία

- Allen, J. P. (1977). "Recent immigration from the Philippines and Filipino communities in the United States", *Geographical Review*, 67 (2), pp. 195-208.
- Anderson, Br. and Phizacklea, A. (1997). *Migrant domestic workers: A european perspective*, United Kingdom: Leicester University.
- Baldwin-Edwards, M. and Arango, J. (1999). *Immigrant and the informal economy in Southern Europe*, London: Frank Cass.
- Βασιλικού, Κ. (2007). *Γυναικεία μετανάστευση και ανθρώπινα δικαιώματα: Μια βιογραφική έρευνα για τις οικιακές βοηθούς από τα Βαλκάνια και την Ανατολική Ευρώπη*, Αθήνα: Ακαδημία Αθηνών-Γραφείο Διεθνών και Συνταγματικών Θεσμών.
- Βενιέρης Δ. (2009). *Ευρωπαϊκή κοινωνική πολιτική και κοινωνικά δικαιώματα: Το τέλος των ύμνων*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Bromley, R. and Gerry, C. (1979). *Casual work and poverty in third world cities*, Chichester: Wiley.
- Cañete, L. Y. (2001). «Η φιλιππινέζικη κοινότητα στην Ελλάδα στο τέλος του 20ου αιώνα», στο Μαρβάκης, Αθ., Παρσάνογλου, Δ. και Παύλου, Μ. (επιμ.), *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σελ. 277-304.
- Chell, V. (1997). "Gender-selective migration: Somalian and Filipina women in Rome", in R. King and Black, R. (eds.), *Southern Europe and the New Immigrations*, New York: Columbia University Press, pp. 75-92.
- Cock, J. (1980). *Madams and maids: A study in the politics of exploitation*, Johannesburg: Ravan Press.
- Cohen, R. (1987). "The work conditions of immigrant women live in domestics", *Resources for Feminist Research*, 16 (1), pp. 36-38.
- Ehrenreich, B. and Hochschild, A. (eds.), (2004). *Global woman: Nannies, maids, and sex workers in the new economy*, New York: Henry Holt and Company.
- Hondagneu-Sotelo, P. (2007). *Doméstica: Immigrant workers cleaning and caring in the shadows of affluence*, United States: University of California Press.
- Kofman, E., Phizacklea, A. Raghuram, P. and Rosemary S. (2000). *Gender and international migration in Europe: Employment, welfare and politics*, London: Routledge.

- Κασιμάτη, Κ. (επιμ.), (1992). *Πόντιοι μετανάστες από την πρώην Σοβιετική Ένωση: Κοινωνική και οικονομική τους ένταξη*, Αθήνα: Γενική Γραμματεία Αποδήμου Ελληνισμού/ Υπουργείο Πολιτισμού/ ΚΕΚΜΟΚΟΠ/ Πάντειο Πανεπιστήμιο.
- Lan, P.-C. (2003). “Maid or madam: Filipina migrant workers and the continuity of domestic labor”, *Gender and Society*, 17 (2), pp. 187-208.
- Lazarescu, D. (2011). «Η Έννοια της Σταδιοδρομίας και οι Επιπτώσεις σε Θέματα Κοινωνικής Προστασίας των Μεταναστριών Οικιακών Εργατριών στην Ελλάδα», εισήγηση στο 7ο Ιστορικό Συνέδριο του HISTOREIN/ ΙΣΤΟΡΕΙΝ, «Η Ιστορία της Εργασίας: Νέες Προσεγγίσεις σε ένα Διαρκές Ζήτημα», 20-21 Μαΐου 2011. Αθήνα: Νέο Αμφιθέατρο Πανεπιστημίου Αθηνών.
- Lazaridis, G. (2000). “Filipino and Albanian women migrant workers in Greece: multiple layers of oppression”, in Fl. Anthias and G. Lazaridis (ed.), (2000). *Gender and migration in Southern Europe: women on the move*, Oxford: Berg, pp. 49-79.
- Mingione, E. (1988). *Underground economy and irregular forms of employment: The case of Greece*. Final Report on the Program for Research and Actions on the Development of the Labour Market, Brussels: The Commission for European Communities.
- Moya, J. (2005). “Immigrants and associations: A global and historical perspective”, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 31, (5), pp. 833-864.
- Μπάγκαβος, Χ. και Παπαδοπούλου, Δ. (επιμ.), (2006). *Μετανάστευση και ένταξη μεταναστών στην ελληνική κοινωνία*, Αθήνα: Gutenberg.
- Ευπολυτάς, Ν. (2011). «Οικιακή εργασία και κοινωνικές και οικογενειακές σχέσεις: Η περίπτωση των Ουκρανών οικιακών εργατριών στην Αθήνα», εισήγηση στο 7ο Ιστορικό Συνέδριο του HISTOREIN/ ΙΣΤΟΡΕΙΝ, «Η Ιστορία της Εργασίας: Νέες Προσεγγίσεις σε ένα Διαρκές Ζήτημα», 20-21 Μαΐου 2011. Αθήνα: Νέο Αμφιθέατρο Πανεπιστημίου Αθηνών.
- Οικονόμου, Χ. και Α. Φερόνας (επιμ.), (2006). *Οι Εκτός των Τειχών: Φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός στις Σύγχρονες Κοινωνίες*, Αθήνα: Διόνικος.
- Parreñas, R. S. (2000). “Migrant Filipina domestic workers and the international division of reproductive labor”, *Gender and Society*, 14 (4), pp. 560-580.
- Parreñas, R. S. (2001a). *Servants of globalization: Women, migration and domestic work*, California: Stanford University Press.

- Parreñas, R. S. (2001b). Transgressing the nation-state: The partial citizenship and imagined (Global), community” of migrant Filipina domestic workers”, *Signs*, 26 (4), pp. 1129-1154.
- Phizacklea, A. (ed.), (1983). *One way ticket*, London: Routledge and Kegan Paul.
- Pido, J. A. (1986). *The Pilipinos in America: Macro/micro dimensions of immigration and integration*, New York: Center for Migration Studies.
- Παπαταξιάρχης, Ε., Τοπάλη, Π. και Αθανασοπούλου, Α. (2008). *Κόσμοι της οικιακής εργασίας: Φύλο, μετανάστευση και πολιτισμικοί μετασχηματισμοί στην Αθήνα του πρώιμου 21ου αιώνα.*, Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Πετμεζίδου, Μ. και Παπαθεοδώρου, Χ. (επιμ.), (2004). *Φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός*, Αθήνα: Εξάντας.
- Rex, J., Joly, D. and Wilpert, Cz. (eds.), (1987). *Immigrant associations in Europe*. Aldershot: Gower.
- Ρομπόλης, Σ. (2007). *Η μετανάστευση από και προς την Ελλάδα: Απολογισμοί και προοπτικές*, Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Σακελλαρόπουλος, Θ. (2006). «Κοινωνική ενσωμάτωση των νέο-προσφύγων Ποντίων στη μητροπολιτική Ελλάδα: Προβλήματα και προτάσεις για την επίλυσή τους», στο Σακελλαρόπουλος, Θ., *Ζητήματα κοινωνικής πολιτικής, Τόμος Β΄*, Αθήνα: Διόνικος, σελ. 281-310.
- Σκαμνάκης, Χ. (2009). «Η “προνοιακή περιθωριοποίηση” των μεταναστευτικών πληθυσμών από τους μηχανισμούς κοινωνικής προστασίας», *Κοινωνική Συνοχή και Ανάπτυξη*, 4 (1), σελ. 127-138.
- Sassen, S. (1996). “Service employment regimes and the new inequality”, in Mingione, E. (ed.), *Urban poverty and the underclass*, Oxford: Blackwell, pp. 64-82.
- Spyridakis, M. (2006). “The political economy of labor relations in the context of shipbuilding: An ethnographic account”, *History and Anthropology*, 17 (2), pp. 153-170.
- Tacoli, C. (1999). “International migration and the restructuring of gender asymmetries: Continuity and change among Filipino labor migrants in Rome”, *International Migration Review*, 33 (3), pp. 658-682.
- Τοπάλη, Π. (2004). *Η έμμισθη οικιακή εργασία ως διαπολιτισμική σχέση: Η περίπτωση των Φιλιππινέζων οικιακών βοηθών στην Αθήνα*, Διδακτορική Διατριβή, Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας, Μυτιλήνη: Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

- Τοπάλη, Π. (2008). *Σιωπηρές σχέσεις, διαπολιτισμικές επαφές: Η περίπτωση των Φιλιπινέζων οικιακών βοηθών στην Αθήνα*, Αθήνα: Αλεξάνδρεια/ Πανεπιστήμιο Αιγαίου.
- Φούσκας, Θ. (2010). «Μετανάστες από τις Φιλιππίνες», στο Θ. Φούσκας, *Κοινωνιολογία, μετανάστευση και εργασία: “Κοινότητες” μεταναστών και εργασιακή αντιπροσώπευση: Οι επιπτώσεις της εργασίας και της απασχόλησης των μεταναστών στη συμμετοχή τους σε πέντε εργασιακούς συλλόγους μεταναστών στην Αθήνα*, Διδακτορική Διατριβή, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, σελ. 664-732.
- Φούσκας, Θ. (2011). “Κοινότητες” μεταναστών και εργασιακή αντιπροσώπευση: Οι επιπτώσεις της χαμηλού κύρους εργασίας πέντε μεταναστευτικών ομάδων στη συμμετοχή στους εργασιακούς συλλόγους τους, Αθήνα: Παπαζήσης, (υπο-έκδοση).
- Φούσκας, Θ. και Χ. Οικονόμου (2011). «Η πρόσβαση των μεταναστών στις υπηρεσίες υγείας στην Ελλάδα: Η ανάδυση μιας διακριτικής πρακτικής», στο Μαργιπλής, Δ. Γ. (επιμ.), *Πολιτισμός και διαφορετικότητα: Εμείς και οι άλλοι*, Θεσσαλονίκη: Σταμούλης, σελ. 415-436.
- Ψημμένος, Ι. (2006). «Η κοινωνική διάσταση της εργασίας των μεταναστριών οικιακών βοηθών: Αιτίες ανάπτυξης και συνθήκες απασχόλησης», στο Μπάγκαβος, Χ. και Δ. Παπαδοπούλου (επιμ.), *Μετανάστευση και ένταξη μεταναστών στην Ελληνική κοινωνία*, Αθήνα: Gutenberg, σελ. 157-207.
- Ψημμένος, Ι. (2009). «Η συμβολή της οικιακής εργασίας στην προνοιακή περιθωριοποίηση των μεταναστριών», *Κοινωνική Συνοχή και Ανάπτυξη*, 4 (1), σελ. 139-154.
- Ψημμένος, Ι. και Χ. Σκαμνάκης (2008). *Οικιακή εργασία των μεταναστριών και κοινωνική προστασία: Η περίπτωση των γυναικών από την Αλβανία και την Ουκρανία*, Αθήνα: Παπαζήσης.